

TÜRKİYE ORMANCILIĞININ BAZI GÜNCEL SORUNLARI

Prof. Dr. Fikret SAATÇIOĞLU¹

I. KESİM VE GENÇLEŞTİRME

Türkiye ormancılığında son yılların ormandan faydalanma çalkantıları içinde öncelikle yapay ve doğal gençleştirme sorunlarına bir yaklaşım sağlamak ve mühür basmak gerekiyor. Bu konularda birçok meslekdaşlarda, hatta daha da ötesinde Türkiye meslek camiasında bir tereddüdün hakim olduğu ve bilhassa doğal gençleştirme çalışmalarında yer yer karamsarlığın estiği izlenimindeyim. Halbuki sorun açık ve basittir; herhangi bir kararsızlığı ve tereddüdü gerektirecek mahiyette değildir. Yapay gençleştirme mi? yahut doğal gençleştirme mi? soruları, bana bilimin ve uygulamanın bugünkü gelişme durumu karşısında artık yersiz gibi görünür. Bu konu üzerine Avrupa ormancıları da çok eski zamanlarda yaklaşık geçen yüzyılın sonlarına doğru eğilmişler ve sorunun böyle bir başlık altında belirli bir kesinlikle poze edilmesinin bilimsel ve doğru olmadığı sonucuna varmışlardır. Soruyu bu biçimde yöneltemeyeceğimize göre, yanıtım da yerel koşullar dikte eder ve peşin yargıya dayanan herhangi bir kesinlik göstermez. Kanaatım şudur ki bu konuda bilhassa son zamanlarda yapılan bilimsel yayınlar, doğal ve yapay gençleştirmenin bugünü ve yarını üzerine birçok kriterler vermekte ve aynı sonuçlara vararak birbirlerini bilimsel esaslar çerçevesinde tamamlamaktadırlar. Örneğin; bir yayın doğal gençleştirmenin önemi ve koşulları üzerine okuyucularını birçok noktalarda aydınlatırken (ATAY 1978), bir başkası da (ÜRGENÇ 1978) daha ziyade her iki gençleştirme türünün kriterleri üzerinde durmuştur. Konuya realist bir gözle bakan her iki yayında da varılan sonuçlarda herhangi bir çelişkinin bulunduğu saptanamaz; aksine bunları tamamen genel silvikültürel kurallar ve bilimsel esaslar çerçevesi içerisinde birbirlerini doğrulayan ve bütünleyen iki bildiri olarak telâkki etmek doğru olur.

Sorunu mutlaka «yapay mı», «doğal mı» diye ortaya atmanın doğru olmadığını belirtirken, bunun nedenlerini izah etmekte zorunluluk vardır. İlk planda bilinmelidir ki, herhangi bir yerde silvikültürel amacın sadece bunlardan birisini kullanarak gerçekleştirilmesi çoğu kez mümkün değildir. Tatbikatta birçok hallerde yerel koşullara göre yapay ve doğal gençleştirmenin fonksiyonel bir ilişki içinde birbirlerine yardımcı olmaları gerekmektedir. Doğal gençleştirmenin % 100 dolayında başarılı olduğu haller vardır; fakat bu durum nadirdir. Normal olan, doğal gençleştirmenin elimizde olmayan nedenlerle az veya çok derecede noksan bıraktığını yöntemine, tekniğine ve diğer silvikültürel gereklerine uygun bir düzen içinde yapay gençleştirme ile tamamlamak ve başarıyı bütünleştirmektir. En modern ve gelişmiş doğal genç-

1 İ.Ü. Orman Fakültesi Silvikültür Kürsüsü, İstanbul.

leştirme metodlarında ve uygulamalarında bile yerine göre % 15-20 oranında yapay gençleştirme tamamlanmasına gereksinme duyulur.

Burada bir noktayı önemle belirtmek yerinde olur ki, silvikültürel uğraşların şematik bir kalıba sokulması daima sakıncalıdır ve bu sakıncalar üzerine çok şeyler yazılmış ve söylenmiştir. Esasda silvikültürel uğraşların serbestliği üzerinde önemle durmamız gerekir. Ancak düzensiz ve sorumsuz serbestlik de çoğu kez kontrolün elden çıkmasına neden olur, diğer taraftan silvikültürel anarşi de bize çok iyi bilinen bir gerçektir. Orta ve akıllı yol şemalardan kaçınmak ve serbest hareket edebilmek için her sorunda ve meşcere tablosu karşısında bir «durum muhakemesi» yapmaktır. Durum muhakemesini planlayıcı ve akademik ormancı kendi formasyon bilgilerine dayanarak ve yerel koşulları titizlikle gözönünde tutarak yapar ve nihai kararını verir. Bu karar, silvikültürel planlamada yerini alır ve ifadesini bulur (SAATÇIOĞLU 1979).

Bütün bunlara rağmen öyle sanıyorum ki, meslektaşlar bu konunun altına koyacağımız mühürde gene de az veya çok şematik bir ana çerçevenin geliştirilmesini arzu ederler. Genellikle eski silvikültür geleneği, bizi çoğu kez böyle bir alışkanlığa sevk ediyor. İtiraf etmek zorundayız ki Türkiye'de birçok nedenlerle belirli şemalara uyma ihtiyacı ve alışkanlığı çok ileri bir aşamdadır. Halbuki genel yetişme çevresi koşullarının büyük ölçüde değiştiği ülkemizde sorunlara genel geçerlilik tanımak ve şematik kesinlik vermek oldukça zordur. Ben bu yazımda yukarıdaki ifadelerimle çelişkiye düşmeden ele aldığımız bu konularda yine de bazı genel esaslarla bir şema çizmeye çalışacağım.

Memleketimiz ormancılık uygulama koşulları henüz daha çok ekstansif durumdadır; Bölge Şeflerimiz teknik uygulama koşullarının türü zorlukları ve çoğu kez tecrübe noksanlığı içindedirler. Bu durum ve bürokratik nedenler, Bölge Şefini elinde olmayarak esnek şemalara muhtaç hale getirmektedir. Yapay ve doğal gençleştirme konusuna ait esnekçe bir şemayı ben yine eserlerimde, hatta bundan otuz iki yıl evvel yani 1946 yılında yazdığım ilk kitabımda (SAATÇIOĞLU 1946) madde madde belirtmişim. Suni Orman Gençleştirilmesi ve Ağaçlandırma Tekniği kitabının dört ve beşinci sayfasında yapay gençleştirmenin ne gibi koşullar altında uygulanacağı yazılmıştır. Bilindiği gibi doğal gençleştirmenin en önemli faktörleri «yeteri miktarda ve kalitede tohum» ve «toprağın gençleşmeye hazır olması»dır. Tohum ağaçlarının bulunmadığı yerlerde uzaktan veya yakından tohum dökümü beklenemez ve o zaman elbetteki doğal gençleştirmeden konuşulamaz. Ağaçlandırma ve Erozyonu kontrol çalışmaları, sadece bu gibi arazi üzerinde yürütülür.

Yapay gençleştirmeyi mutlaka gerektiren bir başka önemli faktör de, gençleştirilmesi öngörülen ormanın geçmişi ve bugünkü durumudur. Burada Türkiye ormanlarında yapılan sınıflandırmaya değinmeden geçmek olanak dışı. Türkiye'de eskidenberi bozuk ormanlar, normal ormanlar, bozuk koru, bozuk baltalık ormanları diye bir ayrıma gidiyoruz ve bu arada korulubaltalıktan da bahsetmiyoruz. Ormanın bozuk veya normal durumu, yapay ve doğal gençleştirme sorunumuzun en önemli kriterini oluşturur. Bu noktayı önemle ve öncelikle vurgulamak zorundayız. Normal ve bozuk orman sınıflamasına Türkiye dışında Avrupa'da Güneyde sadece İspanya'da, Yunanistan'da, İtalya'da ve kısmen Fransa'da rashyozuz. Ormancılığı ileri olan Orta Avrupa memleketleri ormancıları bugünkü aşamada ormanlarını kalitatif bir sınıflamaya tabi tutmak ihtiyacını duymamaktadırlar. Örneğin; Alman ormancısı böyle bir ayrım yapmaz, çünkü bazı köylü ormanları dışında bütün ormanları yetişme muhiti gerektirdiği ölçülerde verimli ve bakımlı ormanlardır. Hatta

Almanya'da son zamanlara kadar mevcut baltalıkların büyük bölümü koruya çevrildikten sonra baltalık ayrımı dahi önemsiz bir duruma gelmiştir. Buna karşılık Türkiye'de çok büyük bozuk bünye ve kuruluşda ormanlarla kaplı muntikalar vardır. Bilindiği gibi bunlar, uzun zaman düzensiz kesimlere konu teşkil etmiş, iyi nitelikteki tohum ağaçları ve değerli ağaç türleri alınmış, geriye alanı yeterli derecede ve kalitede tohumlayamayacak kadar seyrek, aşırı derecede yaşlı ve bilhassa fena nitelikte ağaçların bırakılmış olduğu bir kelime ile az veya çok derecede «harap» ormanlardır. Sık sık ve haklı olarak üzerinde durduğumuz «dış görünüşü yani iyi fenotiplik özellikler» ve «arzu edilmeyen türler» bozuk veya harap ormanların en önemli sorunlarıdır. Çeşitli bünyede ve düzensiz kuruluşlardaki orman toplumlarını ve meşcerelerini sadece yapay gençleştirme yani ağaçlandırma yollarıyla verimli ve üretken bir duruma sokmak mümkündür.

Nihayet yukarıda değinildiği gibi, doğal gençleştirmenin kısmen veya tamamen başarısızlıkla sonuçlandığı yerlerde, doğal gençleştirme yerini vakit kaybetmeden yapay gençleştirmeye bırakmalıdır; yani doğal gençleştirmenin türlü etkenler altında yapamadığını yahut noksan bıraktığını yapay araçlarla tamamlamak zorunluğudur.

Başta bozuk ormanlar olmak üzere genel olarak çok büyük ölçülerde yapay gençleştirmeyi gerektiren bu hallerin dışında, fakat bilhassa gençliklerinde sıcaklığa, kuraklığa, donlara karşı duyarlı olan türlerin ve hepsinin üzerinde karışık meşcerelerin (karışık popülasyonlar) gençleştirilmesinde en uygun yol ve şema, ana ağaçların siperi altında doğal gençleştirmedir. Ormanlarımızın işletilmesinde ve silvikültürel uygulamalarda ve bilhassa değerli doğal karışık popülasyonlarda doğal gençleştirmeyi esas almak ve çalışmaların sonunda gerekiyorsa yapay gençleştirmeyi de tamamlamaya mahiyette kullanmak zorundayız. Görülüyor ki ormancının yer yer kendini tamamen doğaya yani doğanın verilerine mutlak anlamda bırakmayarak doğal ve yapay gençleştirme çetirlerini var olan koşulların gerektirdiği oranda ve ahenkli bir biçimde birleştirerek kullanması, silvikültürel amacı oluşturur.

Bu izahatın ışığında bilhassa yapay gençleştirmenin ağırlığını koyduğu harap ve bozuk ormanlarımızın doğal gençleştirmenin büyük rol oynayacağı normal koru ormanlarının sahaları üzerinde durmak, bize yapmakla yükümlü olduğumuz ödevlerin kapsamı üzerinde bir fikir verir. Son olarak ÇAGLAYAN (1978) ın meydana getirdiği grafikden anlaşıldığına göre, Türkiye'de dört milyon hektar dolayında normal koru ormanı, onüç küsur milyon hektar da bozuk orman vardır.

Biz Türk ormancıları olarak bozuk ve normal orman terimlerini kullandığımız ve bunların alanlarını hava fotoğrafları aracılığı ile saptadığımız göre, başta çok geniş bozuk ormanlarımız olmak üzere tüm ormanlarımızı ve orman topraklarımızı normal yollardan yüksek düzeylerde verimli hale getirmek ödevi ve zorunluluğu ile karşı karşıya bulunuyoruz. Bu gerçek, kim ne derse desin değişmez, gerçeği görmemek veya yeterince benimsememek, yurt çıkarlarımızın mutlaka aleyhine sonuçlanır. Bozuk ormanları ve yurt ölçüsündeki sorunlarını bir tarafa bırakarak yüzyılların biriktirdiği ve günümüze kadar kalabilmiş değerli ve kıymetli orman servetlerini kısa bir zamanda belirli amaçlar uğruna tüketmek yoluna gitmek marifet değildir ve çok yanlış bir girişim olur. Zira bunlar Türkiye'nin bugünü ve yarını için üzerinde ekonomik, teknik ve bilimsel titizlikle tasarrufu gerektiren en önemli rezervlerdir. Bu orman toplumlarını ve içerdikleri servetleri normal doğal yollardan giderek artan ölçülerde üretken hale getirmenin yöntemleri ve yolları vardır.

Yukarıda dayanaklarını ve nedenlerini belirtmeye çalıştığımız şemayı daha somut olarak özetlemek gerekirse; o zaman şu açık sonucun kesinlikle belirlediğini saptarız :

Bozuk orman dediğimiz alanların bir bölümü maalesef orman idaresinin elinde değil, yani köylünün tasarrufunda yahut türlü sosyo-ekonomik ve politik baskıların altındadır. Bozuk ormanlarda bir ayıklamaya gidersek sınırlarını az veya çok derecede geri çekmek suretiyle bu alanın yaklaşık 7,5-8 milyon hektarında Orman Bakanlığı yapay kültürlerle Ulusal çıkarlarımıza uygun bir üretim faaliyetinde bulunabilir. 7,5-8 milyon hektar alan, Batı Almanya orman sahasına veya İsviçre orman sahasının 10 katına eşittir ve bir kelime ile muazzam bir üretim potansiyeli ifade eder. Bu potansiyeli üretime dönüştürecek olan ağaçlandırma faaliyetleri, Türkiye ormancılığının en önde gelen ve en geniş alanlarında devamlı çalışmaları gerektiren ödevlerindedir, hatta Türkiye ormancılığının istikbalidir. Bilinmelidir ki bu gerçek yeterince takdir edilmez ve gerekleri yerine getirilmezse, Türkiye'nin yakın gelecekte beklenen büyük orman ürünleri açığını (üretim ve tüketme açığı) kapatmaya imkân yoktur. Bugünden üretime yönelik etkili önlemlere başvurulmadığı takdirde, kuzey memleketleri hariç, orta ve güney Avrupası ve bu arada bilhassa başta Britanya olmak üzere birçok memleketler gibi Türkiye'de de, odun tüketimi ile üretimi arasındaki mesafenin her geçen yıl daha fazla büyümesinden korkulur. Şu hususu da ormancılarımızın ve orman sorunları ile ilgilenen politikacıların bilmesi gerekir ki bütün Avrupa ve bilhassa günümüzün Ortak Pazar Ülkelerinde üretim ve tüketim açığıyla karşı karşıyadır. 1967 yılında yayınlanan bir esere (Die Forst- und Holzwirtschaft der Bundesrepublik Deutschland, 1967) göre, «Avrupa'da 1960 yılında 34 milyon m³ olan açık, tahminlere göre 1975 yılında 95 milyon m³ e yükselecektir. Altı ortak pazar memleketinin (Batı Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg) durumu daha da kritiktir. Bu memleketlerde 1950 yılında 22 milyon m³ olan Defizit (açık), 1960 yılında 47 milyona çıkmıştır ve 1985 yılında 88 milyon m³ e yükselecektir. Yeni bir gazete haberine göre, Fransa'da en büyük ve endişe verici dış alım döviz harcaması, petrolten sonra orman ürünlerine yöneliktir.

Bu nedenledir ki Avrupa memleketlerinin hemen hepsi bir taraftan orman topraklarının birim alanından yetiştirme çevresi koşullarının mümkün kıldığı en yüksek potansiyeli geliştirerek üretimlerini artırmak, diğer taraftan da açıklarını azaltmak üzere dış alımı hesaba katmak zorunda dırlar. Türkiye'nin ormancılık alanında geniş kültüvasyonlar ve bakım çalışmalarıyla sahip olduğu büyük hatta muazzam üretim potansiyeline rağmen, bu potansiyeli hareketsiz bırakması veya yeterince değerlendirme yoluna gitmemesi yüzünden yakın geleceğin hangi yılında olursa olsun orman ürünleri dış almına mecbur kalması, memleketin ileri derecedeki bunalımlı olduğu bilinen milli ekonomisi için çok acıklı bir durum yaratabilir. Kaldığı öyle anlaşılıyor ki yakın bir gelecekte ormanca zengin sayılan uzak yakın memleketlerden dahi ithal yoluyla orman ürünleri alabilmek mümkün olmayacaktır; yani dövizimiz olsa dahi, dış memleketlerden orman ürünleri alımı olanakları giderek ortadan kalkmaktadır.

Bozuk veya harap ormanlarda durum muhakemesi yapılırken bilhassa saf meşcerelerde ya tamamen yapay gençleştirme uygulamasına karar verilecek ve belki de kısmi dahi olsa yapayla doğal gençleştirmeyi birleştiren bir yönde ve yöntemde çalışma zorunluluğu duyulacaktır. Fakat çoğu hallerde orman rejimine giren bu geniş alanlarda doğal gençleştirmenin ne koşulları ve ne de başarı umudu vardır. Bu nedenle tercihen aynı değerli ve doğal ağaç türünü veya türlerini benimseyerek yapay

gençleştirmeye yönelme kararı verilir. Bozuk ormanlarda her zaman ve her yerde az veya çok derecede ağaç hammaddesi faydalanması da öngörülür. Yani bazı bozuk ormanlarda bilhassa yerel orman ürünleri gereksinimlerini karşılama açısından önemli rol oynayabilecek odun servetleri bulunabilir (Örneğin; hektarda çeşitli ve daha ziyade düşük kalitede 40-50 m³). Bu verim potansiyeli Ulusal ekonomimiz açısından küçümsenemez.

«Normal» adı altında istatistiklere geçen kuru ormanlarımız, yoğun yerleşim yerlerinden uzak bazı mntıklarımızda az veya çok derecede yoğunluk gösterirler. İstatistiklerde 4 milyon 150 bin hektar olarak gösterilen normal kuru sahasının kanaatime göre kapallık, bünye kuruluşu ve servet itibariyle Avrupa anlamında verimli sayılabilecek karakterdeki kısmi 3 milyonu geçmez. Bu alanı yine de küçümsememeliyiz. 3 milyon hektar İsviçre ormanlarının yaklaşık üç katıdır. Esasen Orman Bakanlığının maddi ve ekonomik kaynağını da aşağı yukarı bu ormanlar oluşturuyor, zira tomruk üretiminin çok büyük bölümü bu ormanlardan sağlanır. Ana ürün olarak tomruk satışı da devlet genel malieysinden doğrudan doğruya yardım görmeyen ve kendi yağıyla kavrulmak zorunda olan günümüzün Orman Bakanlığı bütçesinin en büyük kaynağıdır. Bu itibarla normal kuru ormanlarımız üzerinde ekonomik ve verimsel açıdan büyük bir hassasiyet ve özenle durmak ve Avrupalı anlamda ileri derecede entansif çalışmak zorundayız. Halk-orman ilişkileri de bu yönde bir zihniyetin hakim olmasını gerektirir. Bu ormanların savurgan bir faydalanmaya konu yapılması, Türkiye ormancılığında büyük yaralar açar ve yurt ormancılığının ulusal ekonomi gereksinimleri açısından potansiyelini zedeler. Kısıtlar veya aşırı davranışlarda sona dahi erdirebilir. Normal kuru ormanlarımızın büyük bir bölümü her bakımdan değerli ağaç türü karışımları gösterir. Işık, gölge ve yarıgölge ağaçlarının meydana getirdikleri karışık ormanlar başta olmak üzere gölge ve yarıgölge ağaçlarının saf meşcerelerinde devamlı, sabırlı, bilinçli ve inançlı çalışmalarla doğal gençleştirmeyi esas almak zorundayız. Şu halde nerede olursa olsun doğal gençleştirmenin konusunu oluşturacak ormanlar bunlardır. Tekrar tekrar vurgulamak zorundayım ki, doğal gençleştirmeyi uygularken teknik ve bilimsel çalışmalarla donatılmış olacağız, dikkatli, özenli ve sabırlı davranacağız, izleyici olacağız ve planlı yürüyeceğiz, bir kelimeyle tekniğin ve bilimin gereklerini yerine getirerek entansif bir mesleki çalışma disiplinine riayet edeceğiz. Bu kuralların noksanzıca yerine getirilmeleri halinde, normal kuru ormanlarımızın yaşam alanında başarıya ulaşmamız için bir engel düşünülemez. Doğal gençleştirmenin uygulandığı alanlarda çevrenin baskıları nereden gelirse gelsin mutlaka önlenmeli ve bu arada bilhassa hayvan otlatması yasaklanmalıdır. Bilinmelidir ki büyük teknik emekler ve mali külfetlerle meydana getirilen doğal gençliği orman köylerimizde ve kasabalarımızda çoğu kez köylü hüviyetindeki keçi tüccarlarının elinde bulunan keçi sürüleri 1-2 hafta içerisinde yok edebilir. Hayvan otlatmasıyla her türlü gençleştirme ve kültür çalışmaları hiç bir yerde bağdaştırılamaz. Bana bazı mntıklarda başarısız doğal gençleştirme alanları gösterilmiş ve meslekdaşlar bunun nedenini öğrenmek istemişlerdir. Ben kendilerine oralarda rasladığım keçi dışkılarını göstermekle yetindim. Yine bazı yerlerde tohum ürünü vermeyen genç fertlerin yer aldığı gençleştirme alanlarına rasladım. Özetlemek gerekirse, gerekleri yerine getirilmeden doğal gençleştirmede başarı sağlanamaz ve bazı yerlerde amenajmanın dikte ettiği mekanik kesim tertipleri de (örneğin; tohum yılı olmadığı veya toprağın tohumlanmaya elverişli bulunmadığı hallerde eta mülâhazaları gereği olarak tohumlanma kesimlerine gidilmesi gibi) hiç bir olumlu sonuç sağlamaz!. Bu gibi kritik hallerde Orman Mühendisinin mesleki formasyonunun bilinci ve sorumluluğu içinde bulunması ve ona göre hareket etmesi gereğini burada tekrar hatırlatmak isterim. Amenajman

planlarında yanlışlıklar varsa, bunlar yerel koşullara göre tatbikatçı tarafından düzenlenecek raporlarla pekalâ düzeltilebilir.

Bütün iyi niyetlere ve uygun teknik müdahalelere rağmen elimizde olmayan nedenlerle (elverişsiz iklim koşulları ve bilhassa aşırı kuraklık veya don gibi) başarının tümüyle veya çeşitli beyutlarda kısmi olarak gerçekleştirilemediği yıllar, haller ve yerler bulunabilir. Bu takdirde doğal gençleştirimin yerini hemen veya mümkün olduğu kadar kısa bir zaman sonra gereken ölçülerde yapay gençleştirme almaldır. Görülüyor ki bizzat doğal gençleştiriminin öngördüğü hallerde dahi yapay gençleştirme hesaba katılmak gerekir ve yapay gençleştirmeye başvurulmasını, kapsamını ve ne zaman yapılacağını Silvikültür planlaması çerçevesi içinde akademik ormancı koşullara göre karar altına alır; zira doğal gençleştiriminin hemen aynı yılda başarılı sonuç verip vermediğinin kestirilmesi de her zaman kolaylıkla mümkün değildir. Bilhassa bazı türlerimizde ve bu arada çeşitli mevsimlerde ve sık sık tohum atan Kızılcamlarda sabırlı olmak ve duruma göre tohumlama kesiminden sonra gençliğin gelmesini veya sahanın tümüyle gençleşmesini 2-3 yıl kadar beklemek-te yarar hatta zorunluk görülebilir. Akademik ormancı «gençleştirme alanında artık toprak bozuluyor ve doğal gençleştiriminin koşulları zorlaşıyor» kararına vardığı anda, hemen gereken bütün hazırlıkları ile yapay gençleştirmeye yönelecektir; buna mecburdur. Yukarıda doğal gençleştirmeyi uygularken «dikkatli davranacağız, izleyici ve sabırlı olacağız» demekteki amaç, budur.

Bu konularda bir başka durumda doğal gençleştiriminin tatmin edici ölçüde başarılı olması, fakat yine de ağaç türleri karışımı bakımından ekonomik bir tamamlama zorunluluğunun meydana çıkmasıdır. Örneğin; saf Kayın gençliğini belirli oranda hızlı büyüyen iğneyapraklılarla (Karaçam, Sarıçam v.s.) veya saf Kızılcam gençliğini dallı Servi ile karıştırmak gerekli ve lüzumlu görülebilir. Tamamlamalar bilindiği gibi tekniğine ve yöntemine uygun olarak ve birçok silvikültürel ve ekonomik koşulları gözönünde bulundurarak yapay yollardan sonuçlandırılır. Bu gibi durumlarda tatbikatçı iyi bir başarıya ulaşmak için gençleştiriminin her iki metodunu da birleştirmek kararına varır.

Bazı doğal gençleştirme çalışmalarında toprak durumunun ön planda diri ve ölü örtü açısından doğal tohumlamaya elverişli olmaması gibi bir durumla karşılaşılır. O zaman toprağı elverişli hale getirmek için yapay önlemlere başvurulur. Toprak işleme yapay bir önlemdir. Doğa aslında toprak işleme yapmaz, doğada toprak işleme yapan biricik faktör örtü yangınıdır. Toprak işleme veya bizzat kendi yaptığını yüzeyel örtü yangını (yangın kültürü) doğal gençleştiriminin ne adını ve ne de içeriğini değiştirir. Bu önlemler sadece doğal gençleştirmeye yardımcı olurlar. Yangın kültürü bilimsel ve dünyaca kabul edilmiş bir terimdir. Türkiye'de şu veya bu nedenle meydana gelen yangın olayları, bu terimi kullanmamıza engel teşkil etmemelidir. Yangın kültürü bilinçli, teknik ve yapıcı bir işlemdir, diğer yangınlar ise bilinçsiz kasti veya ihmalkârlık yüzünden ormanı yok olmaya götüren yangınlardır. Her ikisini birbirinden prensip itibarıyla ayırt etmek gerekir. Yangın kültürü bilimsel anlamda orman işletmeciliğinin bilhassa bazı türlerde en önemli faktörünü dahi oluşturur. Türkiye'de hemen bütün saf Çam ormanlarının yangından sonra meydana geldiğini kolaylıkla iddia edebiliriz, yine rahatlıkla örtü yangını görmemiş bir Çam ormanının bulunabileceğini de kabul etmek güçtür.

Görülüyor ki doğal gençleştirmeyi başarabilmek için sadece ekim ve dikim yoluyla yapay yardım yetmez, lüzumlu hallerde yapay karakterde önlemlerden yararlanmak da zorunludur. Yapay önlemler aynı zamanda birçok hallerde doğal genç-

leştirmeyi garantiler ve süresini kısaltır. Yapay önlemlerin lüzumsuz olması halinde tohumlama kesimleriyle doğrudan doğruya gençleştirmeye geçilir ve böylece boşu boşuna para sarfetmek zorunluluğu hasıl olmaz.

Bu güne kadar edindiğim izlenimlere göre birçok yerlerde meslekdaşlar doğal gençleştirmeye karşı çekingen ve ürkek bir ruh hali içinde bulunuyorlar, daha doğrusu mesleki ve teknik çalışma hayatlarında bu ruh hali sürüklenmek zorunda bırakılıyorlar. Bu hususta tatbikatçı açısından haklı nedenleri özetle bürokratik engeller, çok geniş bölge sahaları ve sürekli teknik çalışmayı olanaksız hale getiren huzursuz ve istikrarsız personel politikasıdır. Bu nedenler, işletmelerimizde doğal gençleştirme üzerine başarılı çalışmalar yapılmasını çoğu kez güçleştirmiş ve böylece bu konularda girişken ve tecrübeli elemanların yetişmesi de büyük ölçüde engellenmiştir. Olumsuz faktörlere, Türkiye ormancılığında gerçek anlamda doğal gençleştirme çalışmalarının henüz yeni olduğunu ve kayda değer bir geçmişe sahip bulunmadığını da ilâve etmek isabetli olur.

Fakültede 1942 yılından beri filen ders vermeye başladım ve 1946 yılında da yapay gençleştirme ve ağaçlandırma tekniği üzerine ilk kitabımı yazmak ihtiyacını duydum. Memnunlukla ve kıvançla belirtmem yerinde olur ki o zamandan bu zamana Türkiye'de ağaçlandırma çalışmalarında çok büyük gelişmeler olmuştur. Fakat doğal gençleştirme konusundaki uygulamalar sorunlara ancak 1950-55 yıllarında umut verici yaklaşım sağlama olanağı hasıl olabildi. Zira Türkiye ormancılığı eleman ve çalışma sistemi itibarıyla yakın zamana kadar bilinçli, sistemli ve disiplinli yürütülmesi gereken doğal gençleştirme çalışmaları için henüz yeterince hazırlıklı değildi. Ormancılık tatbikatımızda uzun yıllar bütün ormanlarımızda seçme kesimleri uygulanmıştır ve doğal gençleştirme raslantılara ve doğaya bırakılmıştır. Seçme kesiminden yani münferit kesimlerden birden bire yaş sınıfları amenajman sisteminin saha kesimlerine geçiş oldu. Bu intikalsiz geçiş, eskiden seçme kesimlerinde çok dağınık halde gizli kalan bir çok gençleştirme sorunlarını ortaya çıkardı. Zira her ağaç türünde uygulanan seçme kesimlerinde herhangi bir gençleştirme sorumluluğu izlenmesi yoktu. Seçme kesimlerinde çoğu kez ve bilhassa orman işletmeciliğinin ilk yıllarında müşterek bir nokta etrafında birleşilmekte idi ki, o da tercihen kalın çaplı iyi ağaçların taşınması kolay yerlerden seçilerek damgalanması ve kesilmesi idi. Bu, ormanlarımızın büyük bölümünde kontrolsüz bir gidışattı. Esasen ne kesimleri ve ne de onun sonucunda meydana gelmesi gereken gençleşmeyi kontrol etmekte mümkün değildi. Yaş sınıfları metoduyla birlikte sahalar (bazen 10, bazen 20 ve bazen de 30-90 hektar) ortaya çıkınca, bunların geliştirilmesi sorunları da kendilerini açığa sergilemeye başladılar. İşler, gerek idari ve gerekse mesleki bir sorumluluk meselesi haline gelmişti, alanlar gençlikle örtülmeli idi, çıplak bırakılmamalıydı. Velhasıl amenajmanın yazdıkları ve istekleriyle silvikültürel imkânları bağdaştırmak meslekdaşları büyük zorluklarla karşıladı. Bu durumlar karşısında çoğu kez 20-30 bin hektar sahanın sorumluluğunu taşıyan ve bir sürü bürokratik ve idari baskıların altında kıvranan Bölge Şefleri, itiraf etmek yerinde olur ki hazırlıksız bir sistemin tatbikatı karşısında yer yer çaresiz kaldılar. Bu durumda şüphe yok ki doğal gençleştiriminin tekniğinden ziyade idari ve mali gereklerinin yerine getirilmemiş olması, büyük rol oynamıştır. Ormancılık geleneği eski olan menleketlerde düzenli ve başarılı yapay gençleştirme çalışmaları yanında aynı zamanda uzun vadeli hatta 100-150 yıl geriye giden çalışmalar ve çok güzel gençleştirme örneklerine raslanır. Almanya'nın en önemli Meşe mülkliği olan Spessart'da değerli kaplamalık Meşe meşcerelerinin (bunlara milyar meşcereleri adı da veriliyor) yaklaşık 400-500 yıl evvel kısmen doğal gençleştirme, kısmen ekim kültürleri ve hatta kısmen de boylu

Meşe fidanları dikerek meydana getirilmiş olduklarına ait kesin belgeler vardır. Doğal gençleştirme süreleri uzundur. İzleme ister. İtiraf etmek zorundayız ki Orta Avrupa'ya kıyasla teknik ormancılığı çok yeni olan yurdumuzda Türk ormancıları olarak bizler fazla geriye giden, düzenli ve maksatlı yürütülen çalışmalara maalesef sahip değiliz. Türkiye ormancılığında bizlere bazı mntikalarda doğanın meydana getirdiği gençleşme örnekleri büyük yardım sağlayabilir. Hatta bu konuda bazı tipik Çam mntikalarımızı «doğal gençleştirme okulları» olarak nitelemek dahi mümkündür. Görmek fırsatını bulduğum Demirci yakınındaki bir Karaçam ormanı, bunların yüzlercesinden biridir. Bu ormanlar üzerinde büyük titizlikle durmalıyız; zira bu okullardan öğreneceğimiz çok şeyler vardır.

Bu vesileyle örnek işletmelerin fonksiyonlarını önemle belirtmekte yarar görürüm. Doğal objeler dışında ormancılarımızın bilfiil bilinçli, sabırlı ve özenli çalışmaları ile meydana getirecekleri demonstrasyon objelerine de ziyadesiyle ihtiyacımız vardır. Kanaatıma göre bu objeleri bidayette nisbeten küçük alanlarda, entansif çalışmaları öngören örnek işletme statüsü içinde gerçekleştirmek mümkündür. Nitekim Bolu - Aladağ, Antalya - Çıglıkara ve diğer bazı örnek işletmelerde ciddi ve olumlu ormancılık başarıları gerçekleştirilmiştir. Bunları burada ormancılığımız adına takdirle belirtmeyi görev sayarım. Bahçeköy İşletmesinin Selgrad Ormanlarında örnek işletme statüsünün sağladığı olanaklarla bilinçli, devamlı müdahalelerin eseri olarak meydana getirilmiş ve halen 18 yaşına gelmiş Kayın gençleşme örneklerini ve Meşe gençleşme alanlarını zaman zaman birçok meslekdaşlara göstermek, oluşumlarını ve teknik esaslarını anlatmak fırsatını bulabilemekteyiz. Bugün yine de memnunlukla müşahade ediyoruz ki sürekli bir çalışma ortamına kavuşan bazı şanslı ormancılarımız buldukları mntikalarda doğal gençleştirmenin kritik dönemini yavaş yavaş atlattıkları ve bilinçli bir gençleştirme başarısına doğru gereken adımları atmaya başlamış bulunuyorlar. Ayrıca Kürsümüz tarafından Kızılcamin (ÖZDEMİR 1977) ve Kayının (SUNER 1978) doğal gençleşme ekolojisi ve gençleştirme tekniği üzerine uzun vadeli iki deneysel araştırma ile Doktora çalışmaları sonuçlandırılmış bulunuyor. Ayrıca Araştırma Enstitüsü iki elemanına da kürsümüz tarafından doğal ve yapay gençleştirme üzerine doktora çalışmaları verilmiştir. Yüksek idari makamların ve bu arada ağaçlandırma örgütünün gerek tatbikatçılarımızın, gerekse Araştırma Enstitüsü elemanlarının bu alandaki çalışmalarını desteklemesi mesleki ödevleridir. Artık işletmelerimizin gençleştirme çalışmalarında müstakilen yapay tamamlama yapımları ve gerekli hallerde ağaçlandırma örgütü ile zaman zaman sıkı işbirliğine gitmeleri zorunlu hale gelmiştir. Bu aşamanın bilinci içinde olmalıyız.

Gençleştirme konusunda birçok meslekdaşlarda bulunan tereddütleri giderme ve yukarıda işaret edilen kritik dönemleri atlama bakımından mesleki toplantıların, seminer ve bilhassa tatbikatların büyük yararlarını burada önemle kaydetmek isterim. Silvikültür Kürsüsü olarak 40 yıldanberi yaptığımız sayıca çok geniş kapsamlı ekskürsyonların, çeşitli alanlardaki teknik silvikültürel ormancılık çalışmalarının kitaptan ormana aktarılmasında ve yaygınlaştırılmasında oldukça ileri aşamalarda yararlı sonuçlar getirdiğini memnunlukla belirtebilirim. Bilim kurumlarıyla işbirliği şarttır. Ayrıca biraz evvel belirttiği gibi, Türkiye ormanlarında bilhassa normal koru ormanlarında yapacağımız doğaya uygun ve yatkın gençleştirme müdahalelerinde, elimizdeki varlığın ve servetin önemini ve kısıtlılığını daima gözönünde bulundurarak teknik müdahalelerde çok özenli yürümemiz gerekir. İsabetsiz girişimler, hüsrarla sonuçlanabilir. Bolu mntikasında Abant Gölüne giderken oradaki bazı meşcerelerin tıraşlama kesimine tabi tutulduğu söyleniyor. Benim bildiğim kadarıyla

meslekdaşlarla çok tatbikatlar yaptığım bu mntikada, Göknar - Kayın ve Sarıçamın oluşturduğu daha ziyade seçme kuruluşunda güzel karışık ormanlar vardır. Göknarın hakim olduğu, Kayının, Sarıçamın ve Titrekkavağın belirli oranlarda bulunduğu seçme kuruluşlarında tıraşlama kesimi yapmak ileri ormancılık tekniği bakımından affedilmeyecek bir hata olarak belirtilebilir. Türkiye'de başka yerlerde de doğal gençleştirme olanaklarının ve koşullarının bulunmasına rağmen «tertibimi kolaylıkla tamamlayayım ve etamı bir an evvel alayım» düşünceleriyle uluorta tıraşlama kesimine gidilen yerlere rasladım. Toplu üretime olanak sağlayan bu kesimler, aynı zamanda kesim ve taşımada bilfiil çalışan orman köylüsünü de memnun eder gibi görünüyor, fakat inanılır kaynaklardan duyduklarımıza göre bilhassa son zamanlarda birçok mntikalarda köylülerimizin büyük kesimlere karşı gösterdikleri haklı reaksiyonlar hissedilir boyutlarda artmaktadır.

Türkiye ormanlarında çok dolaymış bir Silvikültür hocası olarak tatbikatlarında önerdiğim kesim tedbirlerini daima izlemiş ve yanlış gidişata karşı reaksiyon göstermiş ve meslekdaşlarımı uyarmışım. Bu vesile ile Sedir ormanlarının maruz bırakıldığı müdahalelere değinmeden geçemeyeceğim. Zira Sedir ormanlarımızda tıraşlama kesimi yapıldığını üzülerek gördüm. Halbuki bu mntikalarda yaptığım eski yeni büyük tatbikatlarımda Sedir ormanlarımızın bugün içinde buldukları duruma göre nasıl imar edileceklerini ve ne yolda gençleştirileceklerini sık sık söylemiş ve Silvikültür Tekniği kitabımda da bu konuya özel yer vermiş bulunuyorum. Böylece birçok ağaç türü ormanlarında olduğu gibi, Sedirin de reçetesi yazılmıştır ve bu reçetede yaşlı ağaçların siperi altında doğal gençleştirme esas alınmıştır. Tabiatıyla doğal gençleştirmenin mutlak koruma önlemleriyle desteklenmesi ve doğal gençleştirme ile birlikte yapay gençleştirmenin dikim yoluyla ve mevkiin gerektirdiği en ileri tekniği kullanarak topraklı fidanlarla yürütülmesi şarttır. Yakından tanıdığım Elmalı fidanlığının Sedir mntikalarımızın bu reçeteye uygun gereksinmelerini karşılayabilmesi için fidan yetiştirme sistemini değiştirmesi ve bütün çalışmalarını reorganize etmesi zorunludur. Yapılacak işleri bizzat Çıglıkara .Sevendik ormanlarında ve Elmalı fidanlığında ilgililere anlatmış ve göstermiş bulunuyorum. Çünkü başta Çıglıkara olmak üzere Antalya'nın diğer Sedir ormanlarının geleceği, Elmalı fidanlığının başarılı teknik çalışmalarına bağlıdır. Bu fidanlık kabataslak bir Kızılcamin veya Karaçam yetiştiren fidanlık tekniği ile çevrenin Sedir ormanlarına yararlı olamaz. Çıglıkara, Sevendik ve benzeri diğer Sedir ormanlarımızın dünya üzerinde başka bir yerde bulunmadığını gözden uzak tutamayız ve bu değerli özel durumun kadrini Türk ormancıları olarak bilmek zorundayız. Çıglıkara Sedir ormanlarını epeyi uzun bir zaman evvel Örnek İşletme haline getirerek, etrafını tel örgüyle çevirtmiş ve keçilerin girmesini de önleme olanakını bulmuşuk. Oraya keçilerle gelen kimselere zamanın Elmalı İşletme Müdürü (Yük. Or. Müh. Ömer Buyrukçu) başka yerler göstermiş, onlara kuyular açtırmış ve böylece Sedir sorununun çözümünde büyük bir adım atılmış ve bu mntika ormanlarının kurtarılması sağlanmıştır. Kesinlikle ifade edebilirim ki oldukça büyük bir Sedir mntikasının örnek işletme haline getirilmesi verim artışı ile birlikte Sedir çalışmalarımız için büyük ve başarılı bir aşama olmuştur. Maalesef sonradan bir Umum Müdür Fakültenin ilgili Kürsülerine ve hocalarına sormadan ve danışmadan örnek işletmeleri kaldırmıştır. Üzüntüyle karşıladığım bu yıkıcı tasarrufa yönelenleri manen töhmet altında buldurmak zorundayım.

Bütün bu yanlış ve olumsuz davranışa ve gidişata rağmen, memnunlukla belirtmek isterim ki Ankara'da yetkili olduğum kısa dönemde Çıglıkara Sedir mntikasının korunması ve tekrar örnek işletme haline getirilmesi girişimlerinde buldum ve bu girişimlerim mahalli Başmüdürlük ve işletme elemanlarının da yakın ilgileriyle hayırlı sonuçlar getirdi. Son olarak mntikayı 1974 yılında bir kaç kere zi-

yaret ettim ve çok zengin bir doğal gençleşme durumu ile karşılaştım. Nihayet 1975 yılı Eylül ayında Başkanlığım altında yapılan Uluslararası Ormanlık Araştırma Birliğinin Silvikültür Kongresi üyelerini Çığlıkara mntıkasına getirdiğim zaman, bu zengin doğal gençleşme durumunu daha yakından görmek imkânları oldu. Bu eks-kürsiyona katılan dünyaca tanınmış yabancı Silvikültür Profesörleri ve araştırmacılar uygulanan sistemi büyük bir takdirle dile getirdiler. Orada izahat verdiğim sıralarda İsrail Temsilcisi elinde bir demet doğal gençlik fidanları olduğu halde yanıma gelerek bana ve dinleyicilere «her taraf ve kayaların arası genç Sedir fidanlarıyla dolu, yaklaşık metrekarede 8-10 fidan var» diye haykırıyordu.

Gerçek şudur ki sahanın sınırlanması, örnek işletme rejimine alınarak yoğun korumaya ve kaba temizlik bakımına tabi tutulması, o kurak kalker taşları ve kayaları arasında siper altında oldukça zengin bir gençliğin meydana gelmesini ve gelişmesini sağlamıştır. Bugün yaklaşık yirmi bin hektar büyüklükte olan Çığlıkara ve Yedigöller Sedir mntıkası yaşlı ve çok yaşlı Sedir ağaçları ve partileri altında büyük bir doğal gençleştirme alanı karakterindedir. Bu havzada yaşlı meşcere partilerinin altında ve aralarında genç fidanlardan tutun, çok çeşitli bakım isteyen sıklık, direklik hatta ağaçlık çağında bir çok parsiyel alanlar vardır. Sedir, optimumunda yarıgölge ağacı olduğu için görkemli yaşlı ağaçların altında genç jenerasyonlara yaşama ve gelişme olanağı sağlamaktadır. Bu büyük havzaya şu veya bu etki ve baskıyla keçi sokulursa, fidanlara da ormanlara da çok yazık olur ve bunca emekler de çok kısa bir zamanda heba olabilir. Esasen düşünülmesi bile tüyler ürpertici olan böyle bir durum, aynı zamanda Türkiye Sedirinin sonu olur.

Şu halde Sedir mntıklarımızda doğal gençleştirmeyi esas almak zorunda ve iktidarındayız. Belirttiğimiz reçete uygulandığı ve alanlar hayvan otlatmasından mutlak surette korunduğu takdirde, gençleştirme ünitelerinin en azından yüzde yetmiş ilâ sekseni çevre koşullarına uygun doğal gençlikle kaplı bir duruma getirilebilir ve bu gençlik uzun yıllar tahribata maruz kalmış olan Sedir ormanlarımızın geleceğini emniyet altına almış olur. Bir yandan yaşlı meşcerede özenli kesimlerle gruplar ve kümeler halinde müdahalelere girerken, öte yandan geri kalan küçük delik ve boşlukları özenli ve topraklı fidan dikimiyle doldurmak ve böylece Sedir ormanlarımızı ağaç sayısı ve serveti itibariyle zenginleştirmek, aynı zamanda verimli ve tabakalı orman kuruluşlarına kavuşturmak rahatlıkla mümkündür ve Silvikültür tekniği bakımından zorunludur. Yapılacak topraklı fidan dikimleri, doğaya yardım mahiyetindedir ve ormanın müstakbel yüksek verimini sağlayacak bir kuruluşu bütünleştirir. Bilindiği gibi her türlü tamamlama bilhassa ekstrem koşullar altında topraklı fidanla yapılır. Bu bir kuraldır. Maalesef bu kurala söz konusu Sedir mntıklarında yıllar yılı riayet edilmemiş ve yer yer oldukça fazla miktarda fidan kullanılmak suretiyle daha ziyade banket ve teraslar üzerinde bir yaşında küçük topraksız fidanlarla plantuvar dikimi yapılmıştır. Bu dikimlerden hemen hemen kayda değer bir olumlu sonuç alınmamıştır. İlgililerin beyanlarına göre, olumsuz sonuçlardan ders de alınmayarak bir yağında fidan dikimi 8-10 yıl süreyle tekrar kullanılmıştır; sonuç yine aynı olmuştur. Bundan böyle dilerim ki Uluslararası Ormanlık Bilim otoritelerinin de içtenlikle katıldıkları uygulamaya geçilsin, böylece yaşlı meşcerede kümeler ve gruplar halinde özenli (ileri kesim tekniği, özenli taşıma ve bilhassa dal budanması) kesimlerle doğal gençleştirme çalışmaları yürütülsün ve doğal gençleştirmenin noksan bıraktığı yerler de vakit geçirmeden yapay olanaklarla tamamlansın. Bu sistemi koruma önlemleriyle birlikte bütün Sedir ormanları için uygulayabiliriz ve alacağımız sonuçların olumlu olacağına kesinlikle inanabiliriz. Ya-

pılacak bütün müdahalelerde değersiz Ardıç artıklarını uzaklaştırmakta büyük yarar vardır. Orda burada raslanan Ardıç gençliği ile yapraklı türler, ağaççık ve çalı halinde olsalar dahi, mutlaka korunmalıdırlar.

II. TÜRKİYE'DE SON YILLARIN ORMANDAN YARARLANMA AKIMLARI

Yapay ve doğal gençleştirme konularını belirli bir kesinliğe kavuşturduktan sonra, önemli bir noktayı da vurgulamayı ödev sayıyorum. Üzülerek ifade edeyim ki son zamanlarda memleketimizde bazı idari ve politik çevrelerde «Ormanlardan faydalanma akımları» diyebileceğimiz yeni bir takım fikirler ve uygulamalar baş göstermiş ve bu akımları, proje adı altında ortaya çıkartmak ve yürütmek hevesine düşmüştür. Hatta denebilir ki son 10 yıl içerisinde ormanlık sektörümüzde bir nevi proje modası başlamıştır. Bazı sivri düşünceli kimseler, Türkiye'de ormanlık sorunlarının giderek büyümesi, yapılması gerekenin pek az bir bölümünün yapılabilir durumda bırakılması iddiası ile konuya yeni bir yaklaşımla bakılması gereğini ileri sürerek belirli büyük proje akımlarını destekliyorlar. Hatta bu kimseler fikirlerine argüman olarak kendilerine göre önemli saydıkları projeleri halâ yabancı firma ve uzmanlara yaptırmak mecburiyetinde olmamızı beyan edecek kadar, memleket gerçeklerine ters düşüyorlar.

Amerika ve Kanada'dan gelen bazı firma elemanlarının Dünya Bankasıyla işbirliği yaparak bu konuda aktif rol oynadıkları anlaşılıyor. Projelerin düzenlenmesinde, büyük orman alanlarındaki yüksekçe ağaç servetlerinin kesilerek orman ürünleri sanayinin emrine tahsisinin öngörüldüğü açık seçik anlaşılıyor, bu girişime de «konuya yeni bir yaklaşım» adı verilmek isteniyor.

Türkiye ormanlarını ve genel koşullarını tanıyan bir öğretim üyesi olarak kanaatim şudur ki ülke orman mevcudunun ve orman kaynaklarının yüz milyonlarca hektar orman alanlarına sahip Amerika ve Kanada'da olduğu gibi, büyük alanlarda kitlesel kesimleri esas alan projelere ve uygulamalara tahammülü yoktur. Bundan başka başlangıçta bilhassa halk-orman ilişkileri bakımından politik çevrelere çok cazip hatta dört başı mamur halde sunulduğu anlaşılan bu kabul projelerin, ülkemizin özellikle sosyal, politik, teknik ve personel istikrarsızlığı altında ileri aşamalarda gerek ormanlarımız ve gerekse ormanlarla kaplı arazilerimiz için yararlı olanaksız sonuçlar doğurmasından kaygı duymamak elden gelmiyor. Anladığıma göre, geniş mntıklar kapsayan projeler, o mntıklar içinde bulunan seçkin ve zengin orman kaynaklarına ve servetlerine dayandırılmak ve bu dayanak türlü ekonomik ve sosyal sonuçlarıyla adeta proje tatbikatının maddi unsurunu ve limitlerini hatta proje önderlerinin kendi deyimleriyle «ciddi ve radikal önlemler ile gözümlemesi sözkonusu olan Türkiye ormanlık kenusuna yeni bir yaklaşımla bakımı» oluşturmaktadır. Öngörülen fizibilite raporları da, sınırlı bir duruma gelmiş bulunan servetçe zengin ormanlarımızın kısa bir zamanda adeta istismarına yönelik bir manzara göstermektedir. Tabiiatıyla ileriye yönelik ve Türkiye koşullarına uymayan ağaçlandırma yöntemlerinin (çok seyrek dikim, budama v.s. gibi) de sık sık önerildiği kimi projelerde yukarıda sözü edilen gerçekler az veya çok derecede kapalı kalmakta ve daha ziyade tasarlanan sosyal-ekonomik çekici amaçlar ve bu amaçların orman içi köylülerimize getireceği nimetler ön planda gösterilmeğe çalışılmaktadır. Projeyi yapanlar ve destekleyenler genellikle mümkün olduğu kadar büyükçe alanlardan bir çırpıda büyük ağaç servetlerini çıkarmayı öngördükleri için doğal gençleştirme adeta çağ dışı kabul edilmektedir.

Proje merakına, bir zamanların «toplu üretim» akımının ve merkezi Roma'da bulunan FAO örgütü ormanlık bölümünden 1988 yılında Türkiye'ye çağrılan Finli

Doçent Dr. Osara grubunun zamanın hükümetinin isteklerine uygun olarak hazırladığı «Türkiye Milli Ormanlık ve Orman Sanayii ana hatlarını hazırlamakla görevli heyetin rapor taslağı» adlı önerilerinin öncülük yaptığı veya ortam hazırlayıcı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Toplu üretim yani birikmiş orman servetlerini (Osara rapor taslağında orman servetleri için çoğu kez materyalist bir görüşle «hasep sermayesi» terimi kullanılmaktadır) belirli bir düzen içinde hemen hemen sadece ekonomik verilere göre tercihen yol şebekelerini yoğunlaştırarak toptan kesip, elde edilen tomrukları fabrikalara sevketme hatta daha da ileri gidilerek orman kaynaklarıyla döviz ihtiyacımızın bir bölümünü karşılamak akımı, ormanlığımıza bir zamanlar adeta yön verir gibi olmuştur. Bugün dahi bazı politik çevrelerin zaman zaman büyük orman servetlerimizi döviz getirici kaynaklar niteliğinde göstermek eğiliminde oldukları radyo ve televizyon beyanlarından anlaşılmaktadır. Büyük taşıma kesimlerini öngören toplu üretim, orman kaynaklarının kısa bir zamanda azaltılması hatta tüketilmesi gibi bir sonuç doğurabilir ki, bu sonucu bu işlere bilmeyerek önderlik yapanlar dahil hiç bir meslek mensubunun onaylamasına olanak yoktur. Aslında bu akımın peşinde olan kimselerin yanlış bir tatbikatın taklitçiliğini yapmaya sürüklenmiş oldukları rahatlıkla söylenebilir. Bu akımın önderlerinden bir meslek mensubunun bir zamanlar Demirköy'deki Meşe ve Kayın hatta Düzce - Alaplı yörelerinin Kayın ormanlarını tümüyle kestirerek iğneyapraklılarla ağaçlandırılmasını gerçekleştirmek üzere girişimlerde bulunmuş olduğunu üzülerek belirtmek isterim. Bu felâkete karşı incelemelerde görev almış bir bilim adamı olarak ilk reaksiyonu yaptığımı hatırlıyorum. Memnunlukla kaydetmeliyim ki, bu akım, o zamanlar ardında Demirköy ve Vize işletmesi ormanlarında büyük yaralar bırakarak ve Alaplı ormanlarını yok etmeden sönüp gitmiştir. Fakat benzer bir cereyanın son yıllarda büyük orman projeleri girişimleriyle başka bir kılıkta tekrar canlandırıldığını görüyoruz.

Büyük orman projelerini ortaya çıkaran, yaptıran ve destekleyen meslek mensubu kimselerin öncelikle ülke koşullarını, orman kaynaklarımızı ve bu kaynakların devamlılığa yönelik potansiyeli hakkında yeteri bilgiye ve tecrübeye sahip olmadıkları anlaşılıyor. Zira izlenimlerime göre, projelerin düzenlenmesinde Türkiye'nin nisbeten iyi durumdaki ormanları sonsuz ve tükenmez bir kaynak olarak telâkki ediliyor ve bu kaynakların muhtemel yüksek verimlerine dayanılarak da sayıca çok orman ürünleri işleyecek olan endüstrinin kurulması yoluna gidiliyor. Bu fabrikaların günün birinde hammadde kaynaklarından yoksun hale gelmeleri, başta orman idaresi olmak üzere bu girişimlere bel bağlamış olanları ve bilhassa kârlarına ortak edilmek istenen orman köylüsünü düş kırıklığına uğratabilir ve böylece büyük ekonomik ve sosyal sorunlar yaratabilir. Bu hususu, bir ilim adamı olarak önemle belirtmekte ve bu gidişata önderlik edenleri uyarmakta yarar görürüm.

Antalya projesi uygulamalarının meydana getirdiği sonuçlar ve sergilediği tablolar, bize yakın akibeti hakkında bu günden bir fikir verebilecek niteliktedir. Servetçe zengin orman bölmelerinde kesimi öngören bu projenin tatbikatının meydana getirdiği büyük çıplak alanlar, bugün erozyona ve olumsuz doğa etkilerine maruz bir durumdadırlar, yarın muhtemelen tamamen dejenere olarak orman rejimi dışına çıkabilirler. Zira taşlanmış alanların büyük çoğunluğunun kültive edilmemiş olduğu bir gerçektir. Esasen servetçe tatminkâr görünmeyen az veya çok derecede bozuk orman karakterindeki bitişik alanların buldukları durumda bırakılmaları ve kesimlerin mutlaka kâr sağlayacak kısımlara yönltilmesi, bu gidişatin en büyük prensip ve tatbikat hatasını sergilemektedir. Bu mahiyetteki orman manzara-larına güneğin birçok bölgelerinde adım başında raslanır. Hatta bu mantıklarda da-

ri veya bilimsel tetkik gezileriyle ve araştırma çalışmalarıyla görevli bazı yetkili elemanların ifadelerine göre, çevredeki ormana içtenlikle bağlı oldukları anlaşılan orman köylülerimiz işletme ve bölgelerin yapmak zorunda bırakıldıkları büyük taşıma kesimlerini ve cezri müdahaleleri kendi sağ duyularıyla kınamaktadırlar. Gine bir yerde tümüyle taşlanması ön görülen bir bölme alanının içindeki öncü gençliğin kesimle görevli civar köylüler tarafından uzaklaştırılmak istenmemesi ve bu girişimin sonucunda hiç olmazsa öncü gençliğin alanda kalmasının sağlanması, halk orman ilişkileri açısından enteresan bir olaydır. Bu olay, orman köylümüzün az veya çok derecede yaşam alanını ve devamlı geçim kaynağını oluşturan ormanların akibetine karşı kayıtsız ve ilgisiz kalmadıklarının güzel bir örneği olarak kabul edilebilir.

Verilen bilgilere göre, Antalya ormanlık projesinde dünya bankası. Orman Bakanlığının kanaatına göre, hiç te muhtaç olmadığı parasal krediler karşılığında aynı bankanın dikte ettiği bir Kanada firmasına muntıkada envanter çalışmaları yaptırmış ve böylece servetçe zengin görülen ormanlar meydana çıkarılmış bulunmaktadır. Yine öğrendiğimize göre, firmanın gönderdiği birkaç Kanadalı eleman bizler için tasavvuru mümkün olmayan çok büyük ücretler karşılığında Antalya muntıkasına gelmişler ve bazı ölçme biçme işleri yaparak amenajmanın uzun mesai sonucunda önceden saptamış olduğu envanter değerlerini esas alarak kendi maksatlarına uygun bir rapor hazırlamış bulunmaktadırlar.

Gerçek şudur ki, proje raporlarının ana kaynağını Türk ormancılarının büyük emekler harcayarak meydana getirdikleri envanter çalışmaları teşkil ediyor. Çünkü birkaç Kanadalı elemanın, yaklaşık İsviçre ormanları kadar büyüklükte olan Antalya ormanlarını kısa bir zamanda ne ölçmeye ve ne de orman işletmeciliği açısından değerlendirmeye muktedir olmaları mümkün değildir ve kanaatım odur ki bu kimselerin hazırlayacakları raporlara göre de ormanlarımızı geçici büyük faydalanmalar pahasına harap etmeden devamlı orman ürünlerine dayalı büyük sanayii beslemek de olanak dışıdır. Antalya ve bitişindeki üç Başmüdürlük muntıkası ormanlarının projelere göre yerel gereksinmeleri de (yapı, ambalaj, lif - yonga ve yakacak odun) karşılandıktan sonra her yıl devamlı ve düzenli olarak Silifke Kâğıt Sanayii-ne yaklaşık 400 - 450 bin m³ tomruk vermesinin öngörülmüş olması, ancak geçici bir zaman için mümkün görülebilir. Antalya muntıkasında ayrıca Dalaman projesinin tatbikatta olan ihtiyaçları da söz konusudur.

Hal böyleyken son olarak elime geçen, Prof. Dr. Mustafa PARLAR, Dr. Hasan VURDU ve A. Bahadır AKIN tarafından hazırlandığı anlaşılan «Orta Doğu Teknik Üniversitesi Orman Mühendisliği Fakültesinin Kurulması Hakkında Ön Rapor» başlığını taşıyan ve bir çok çelişkilerle bilim kurumlarımız ve orman mühendislerimiz için ithamları içeren raporun, konumuzla ilgisi nedeniyle, burada bir pasajını aynen aktarmakta zorunluk duyuyorum. Bu pasajda «Klasik Üniversitelerimizde verilen eğitimin sonucunda yetişen kişinin orman doğasını çok iyi bildiğini, ama orman işletmesiyle ilgili çağdaş tekniklere yeterli güçte hakim olmadığını ifade edebiliriz. Bu iddiamızın en güçlü kanıtı geçtiğimiz on yılda yurdumuzda orman işletmeciliği ile ilgili bazı plan çalışmalarının yabancı ülke uzmanlarına ve firmalarına yaptırıldığını belirterek kanıtlayabiliriz. Aslında, Türk Üniversiteleri toplumla ve devletle kurmaya mecbur oldukları ilişkilerinde daha gerçekçi ve daha bilimsel olabilselerdi, araştırma projelerinin yabancı uzmanlara veya firmalara yaptırılmasına gerek kalmayacak ve bu hizmetler için ödenecek olan ve ödenmekte olan büyük yabancı döviz giderleri Türkiye'de kalacak ve düğündülen işletme biçimleri de Türk malı olacağı

için daha yapılabilir nitelik taşıyacaktı» ifadeleri yer almaktadır. Gerçek şudur ki, bu raporda orman işletmesi ile ilgili çağdaş tekniklere yeterli güçte hakim olmadıkları ifade edilen Fakülte mezunu Türk ormancılarının aşında çağdaş ve ileri teknik yani en son orman haritalarını ve hava fotoğraflarını değerlendirerek hasılat bilgisi, amenajman esaslarını kullanarak ortaya çıkardıkları envanterleri, yabancı birkaç uzman veya ticari firma elemanları araştırma projesi adı altında bir rapora bağlamaktadırlar. Çağdaş olduğu evham edilen bu kabil proje çalışmalarının Türk ormancıları tarafından yapılanıyacağı tarzında güçsüzlük anlamındaki ifadeleri ve iddiayı tereddütsüzce temelinden red etmeyi; yerine getirilmesi gerekli mesleki bir borç sayarım. Rapor ifadelerini ve temelinde yatan yanlış fikirleri red ederken, Türk ormancıları tarafından meydana getirilmiş olan ve orman işletmesi ile ilgili çağdaş ve ileri tekniğin tatbikatını sergileyen büyük bir esere burada değinmeden geçmek istemiyorum. Bu eser, meydana getirilenlerden sadece bir tanesidir.

Tekirdağ - Keşan İşletme muntkasında kalitece çok düşük ve yer yer orta ve düşük ağaç servetleri gösteren yaklaşık 20.000 hektar verimsiz bozuk Kızılçam ormanlarının birim alanda yetişme muhيتينin gerektirdiği en yüksek verime kavuşturulması ve yurt gerçeklerinin zorladığı devamlı bir orman işletmeciliğinin kurulması maksadıyla 1962 yılında hazırlanan raporun öngördüğü ve önerdiği önlemler, çağdaş teknikler kullanılarak yer yer makineli çalışmalarla yürütülmüş ve yürütülmektedir (SAATÇIOĞLU ve ERASLAN 1962). Yörede 1977 yılı sonu itibariyle 7966,5 hektar bozuk orman raporun öngördüğü prensiplere göre tedrici tıraşlama kesimleriyle değerlendirilirken, meydana gelen çıplak alanlar hemen aynı yıl üretken hale getirilmek için ağaçlandırılmış bulunmaktadır. Böylece eski bozuk, verimsiz veya minimal verimdeki ormanın yerine yerel orman örgütü teknik elemanlarının çevre halkıyla gerçekçi ilişkileri ve çağdaş orman işletmeciliğini simgeleyen 7522,5 ha Kızılçam, 333 ha Sahilçamı, 84 ha Karaçam, 21 ha Pinus radiata ve 6 ha Servi ormanı meydana getirilmiştir. 1978/79 döneminde verimli hale getirilen sahanın 9000 hektara ulaştığı kabul edilebilir. Bu sahanın tümünde çağdaş teknikler ve bu arada kısmen (250 ha) makineli çalışma (dozer, ripper, pulluk) uygulanmıştır. Bu çalışmaların sonucunda Keşan işletmesine çeşitli tomruk ve sanayi odunu ürünü sağlandığı gibi, halen ağaçlandırılmış sahaların bir bölümünde ekonomik anlamda değerli ara hasılat (madendireği, sırk, yakacak odun v.s.) elde edilmektedir. Bu değerli ve Türkiye realitelerine en uygun biçimde yürütülen ve hayırlı meyvelerini kısa bir zamanda vermeye başlamış bulunan çalışmalar başlatıldığından beri, İÜ. Orman Fakültesi Silvikültür Kürsüsü tarafından devamlı olarak teknik alanda murakabe edilmekte ve izlenmektedir. Hatta bu muntakada doğal faktörlerin gelişim üzerindeki etkileri ve dikim aralıklarının saptanması üzerine bir doçentlik travayı da sonuçlandırılmak üzere bulunmaktadır (BOYDAK 1979).

Kısaca belirtmek yerinde olur ki adeta kendi haline terk edilmiş bulunan ve orman idaresinin sadece yangın bekçiliğini yaptığı büyük bir orman kompleksinde Türkiye'de henüz proje hevesi başlamadan yıllar önce (17 yıl evvel) herhangi bir yabancı krediye ve yabancı uzman ve firmaların katkısına müracaata lüzum görmeden Türk ormancıları tarafından konuya gerçekçi ve yapıcı bir yaklaşımla bugün hektarda ve yılda 7-8 m³ genel ortalama cari artım sağlayan çağdaş bir orman işletmeciliği kurulmuş, fidanlık, ağaçlandırma ve bakım çalışmalarıyla bu ormanlarımızdan beklediğimiz en yüksek ve devamlı optimal verim gerçekleştirilmiştir. İnancım şudur ki Antalya, Muğla, Mersin ormanları dahil Türkiye'nin birçok muntakalarında sadece Kızılçam türünde Keşan tipi çağdaş uygulamalara konu teşkil edebilecek en azından 1,0 milyon hektar bozuk Kızılçam ormanlarımız mevcuttur. Bun-

ların tümünün herhangi bir propaganda yapmadan ve yabancı kimselere döviz vermeden sessizce Keşan örneği gözönünde bulundurularak çağdaş tekniklere ve yurt çıkarlarının gereğine uygun biçimde yüksek verime kavuşturulmalarını, başta gelen ulusal bir ormancılık görevi mahiyetinde zorunlu görmekteyim. Tıraşlama işletmesi ancak bu koşullar ve bu mahiyetteki prensipler altında uygulanabilir (SAATÇIOĞLU 1971). Kanaatıma göre Türkiye için devamlılık prensibine dayanan çağdaş proje anlayışı servetçe zengin görülen ormanları geniş alanlarda kesmeye yönelik değil, aksine biraz evvel ilkeleri belirtilen böyle bir, tatbikat ile yürütülebilir ve rahatlıkla gerçekleştirilebilir! Karabucak Okaliptüs ormanı da baştan sona kadar, Türk ormancılarının meydana getirdikleri ve çağdaş tekniklere muktedir olarak işlettikleri, övmeye değer başka bir eserdir.

Ote yandan Türkiye ormanlarından plan ve projelerle faydalanma akımları ve zihniyetiyle ilgili olarak yine meslekten olmayan kimselerin, yetkilerini ileri derecelerde aşarak Türkiye ormanları hesabına büyük iddialarla ortaya çıktıklarını görüyoruz. SEKA Genel Müdürlüğünün idari alanda en yetkili bir elemanın Milli-yet yazarına verdiği beyanatta «300-400 milyon liralık bir fedakârlıkla düğmeye basıldığı an, bırakınız Türkiye'nin kâğıt ithal etmesini, dışarıya kâğıt satıp döviz kazanması isten değildir...» ifadesini hayretle karşılamamak mümkün değildir (ÇETİNER, 1979). Yine Balıkesir'de bir kâğıt fabrikasının ve Afyon'da bir selüloz fabrikasının devreye girmesi de planlanmıştır. Bizi kaygıya sevk eden husus, mevcutlara ilâveten yeni fabrikalarla kâğıt sanayiinin tomruk kesimiyle ihtiyaçlarını karşılama bakımından orman kaynaklarımızın verim potansiyellerinin ileri derecede zorlanması ve büyük bir ihtimalle verim güçlerinin hatta varlıklarının giderek tehlikeye düşürülmesidir! Kanaatıma göre Türkiye'de artık selüloz ve kâğıt sanayiinin ihtiyaçlarını kamış, haşhaş sapları, sap, saman, eski kâğıt ve diğer uygun artıkların dışında ince çaplı odun ile karşılamaya alışmalıdır ve yönelmelidir. Ormanca zengin gelişmiş memleketlerde selüloz ve kâğıt sanayiinin odun hammaddesi ihtiyaçları münhasıran entansif bakım kesimleriyle (sıklık bakımı ve aralamalar) karşılanır. Tabiatıyla ince çaplı materyalin elde edilmesinde de aşırı kesimlere gidilmemeli, bilimsel ve teknik gerekler yerine getirilmelidir. Bu prensibi ve uygulanmasını, ekonomik tarafı ne biçimde ve hangi düzeyde olursa olsun, gerek ağaçlandırılmış kültür alanlarında ve gerekse genç doğal ormanlarımızda bir zorunluluk olarak görüyorum.

Antalya yöresinde verimli duruma getirilmeleri mutlak bir zorunluk halinde olan yüzbinlerce hektar Kızılçam ormanı kaderlerine terk edilmiş bir halde bırakılırken, Türkiye'nin dolayısıyla dünyanın en kaliteli ve servetçe zengin Kızılçam orman muntkalarında (örneğin Bucak - Melli) yaklaşık 450-500 ha büyüklükte dev tıraşlama alanlarının meydana getirilmeleri, orman işletmesiyle ilgili çağdaş tekniklerle bağdaştırılamaz. Avrupa'nın hiç ülkesinde (orta, doğu, batı ve güney Avrupa) bu denli büyük alanların doğrandığını görmek kesinlikle mümkün değildir.

Zengin servetlere yönelik eksplovasyon karakterindeki faydalanmalarla meydana gelen ve bir çokları dik yamaçları kapsayan büyük tıraşlanmış alanların tek-rar orman örtüşüne kavuşturulması, çağdaş tekniklere yeterli güçte hakim olduğu iddia edilen yabancı uzman projelerine rağmen, sonuçsuz kalmaktadır. Çıplaklaştırılan geniş orman alanlarının Kürsümüzde resimleri ve slaytları vardır. Yabancı uzmanların telkinleriyle servetçe zengin ormanlarda bir tür doğrudan doğruya «ağaç ziraatine» dayandırılmak istenen faydalanma ve işletme şekilleri, yurt ormanlarının ve ormancılığının bugünü, fakat bilhassa yakın geleceği için kaygı vericidir.

Geniş alanlarda, tıraşlama işletmesi maalesef son zamanlarda ve bilhassa 1975 yılını izleyen yıllarda çok genişleyen ölçülerde doğu Ladin (Picea orientalis) min-

tıklarına da sirayet etmiş bir durum gösteriyor; bilhassa Trabzon (Meryamana, Maçka, Hamsiköy) ve Artvin (Atıla, Melo serileri, Şavşat) yörelerinde tıraşlanmış ve sayıca zengin türlerden oluşan boylu ve sık yabancı flora ile kaplanarak çıplaklaştırılmış geniş alanlara tanık olmak mümkündür (ANŞİN, 1978). Yer yer dik eğimli yamaçlarda 40-50 hektarı geçen tıraşlama kesimlerinin meydana getirdiği geniş sahaların yapay gençleştirilmesi ile işletme ve ağaçlandırma örgütleri başa çıkmamaktadır. Doğu Lâdinde kullanılan fidan materyali ve kültür metodları, kitaplarda (Suni Orman Gençleştirilmesi ve Ağaçlandırma Tekniği 1970, Fidanlık Tekniği 1976) belirttiğim bilimsel ve teknik uygulama esaslarına aykırı olarak temelden sakat bir durum göstermektedir.

Nitekim yetkililerden öğrendiğime göre, Doğukaradeniz Lâdin mntıkalarında tıraşlama kesimleriyle çıplaklaştırılan ve dikim kültürleriyle gençleştirilemeyen alanların miktarı yaklaşık 3600 hektar gibi büyük bir rakama ulaşmış bulunuyor. Öte yandan tekniğine uygun nitelikte ve yaşta fidan kullanılmaması ve gereken Silvikültürel işlemlerin yerine getirilememesi nedeniyle de az veya çok derece başarısız kalmış ve herhalde büyük ölçüde tamamlama gereksinimi gösteren alanların genel miktarında bir okadarı (yaklaşık 3500 ilâ 3600 hektar) bulunmaktadır. Muhtemeldir ki bu ikinci kategoriye giren başarısız kültür alanlarının en uygun çağdaş metotlar kullanılarak yeni baştan ve tümüyle tekrar kültüve edilmeleri zorunlu olacaktır. Zira başarısız veya az başarı gösteren ve yabancı floranın boğma etkileriyle bütünlüğü bozulmuş kültürlerin tamamlama (yamalama) dikimleriyle düzenli bir hale getirilmesi her bakımdan çok güç ve masraflıdır. Görülüyor ki kitapların söylediklerine ve benim bizzat yaptığım uyarılara rağmen, teknik esaslara şu veya bu nedenle riayet edilmemiş olmasının Doğukaradeniz Lâdin mntıkalarında meydana getirdiği tahribat yaklaşık 7000 hektar dolayındadır.

Bu üzücü durum saptandıktan sonra Doğukaradeniz mntıkalarının Lâdin ormanlarında uygulanması gerekli kesim müdahaleleri ve gençleştirme yöntemleriyle kullanılması zorunlu olan fidan materyali hakkında genel hatlarıyla burada tekrar kısa bilgi vermekte yarar görüyorum.

Lâdinde yerine göre hem doğal gençleştirme ve hem de dar tıraşlama şeritleri üzerinde yapay gençleştirme uygulanabilir (SAATÇIOĞLU, 1979). Doğal gençleştirme uygulaması halinde tercihen karışık meşcerelerde (Lâdin, Gökmar, Kayın) seçme ve gruplar halinde kesim müdahaleleri isabetli olur. Ayrıca saf ve aynı zamanda karışık meşcerelerde de bilhassa ekolojik ve fırtına devirmesi bakımından uygun ekspozisyonlarda (bakı) kenar kesimlerinin her iki şekli, saf ve bir yaşlı meşcerelerde şeritler, kısmen zonlar üzerinde siper potasyonunu esas alan doğal gençleştirme temel şekilleri başarılı sonuçlar verir. Böyle olanaklar ve seçenekler varken ve yetiştirme muhiti koşulları da doğal gençleştirmeye elverişli iken, buralarda 40-50 hektar büyüklükte konsantre kesim ve yararlanmaya yönelik tıraşlama sahalarının meydana getirilmesi, adeta ormanı kendi elimizle tahrip etmek anlamına gelir. Biraz evvel belirttiğimiz gibi, saf Lâdin meşcerelerinde dar tıraşlama şeritleri üzerinde yapay gençleştirme mümkündür ve gerekleri (uygun yaşta ve nitelikte fidan materyali, gençlik bakımı ve bilhassa boğma tehlikesinin önlenmesi) yerine getirildiği takdirde, başarılı olur (Almanya ve Avusturya alpleri). Lâdin yapay gençleştirme uygulanmak isteniyorsa, bugün tatbikatta olan ve başarısız sonuçlar getiren tıraşlama şeritlerinde 2-3 yaşında şaşırtılmamış fidan kullanılmaktan mutlaka vaz geçmelidir. Doğu Lâdini fidanları ilk yıllarda Türkiye'de Avrupa Lâdine nazaran bile yavaş büyür. Dar (25-30 m) tıraşlama şeritleri üzerinde yabancı flora istilâsı durumuna göre Doğu Lâdinde en az 2/3 hatta 2 yaşındaki Doğu Lâdini fidanları repkaja pek

elverişli olmadıklarından tercihen 3/2 ve 3/3 yaşlı seçkin ve boylu fidanlarla teraslar veya banketler üzerinde çukurda tepe dikimine yönelmelidir. Tıraşlama şeritler üzerinde 1-2 yıl gibi kısa bir zaman içinde büyük bölümü Graminelerden oluşan ve yaklaşık 1,0 m kadar boylanan diri örtü istilâsının söz konusu olduğu bu rutubetli mntıkalarda, iyi gelişmiş yaşlıca boylu fidanlar kullanmak şarttır. Bugüne kadar yapıldığı gibi, şaşırtılmamış fidanlarla araştırmalar yapıyoruz gibi tutarsız mazeretler ileri sürerek dikime gitmek, kökünden yanlıştır. Esasen bu yanlışlıkları, türlü zararlarıyla başarısız sonuçlar açık seçik göstermektedir. 3/2 hatta 3/3 yaşlı seçkin ve boylu fidanlar tıraşlama alanları tamamen temizlendikten sonra geniş aralıklar kullanılarak sıra dikimi ile sahaya getirilmelidir. Kanaatime göre, dikimlerde sıralar arasında 2,0-2,5 m, sıralar üzerinde fidanlar arasında 1,25-1,5 m iyi sonuçlar verir. Bu takdirde beher hektar için, 2,0-1,25 m dikimlerde 4000; 2,5×1,5 m dikimlerde yuvarlak hesap 2650 fidana ihtiyaç olur. Bu iki yani dar ve genişçe dikim aralıkları seçenekleri arasında tercih yaparken yetiştirme muhitinin ve bilhassa tıraşlama şeritlerinin diri örtü ile kaplanma dereceleri, boğma tehlikesinin giderilmesi olanakları ve bir de bilhassa selüloz ve madendireği için ara hasılat ürünü elde etme amacı önemli rol oynar. Yabancı ot istilâsının fazla olduğu, boğma tehlikesinin önlenmesinin bilhassa iş gücü ve mali bakımlardan zorluklarla karşılaştığı yerlerde sık dikim tercih edilir. Sık dikimde kültür daha kısa bir zamanda kapalılığa kavuşur, boğma tehlikesinin giderilmesi az masraflarla, kısa zamanda mümkün olur ve daha erken ara ürün (maden direği, seka odunu v.s.) sağlanabilir. Buna karşılık sık dikimde fidan sayısının fazlalığı nedeniyle kültürün tesisi masrafları bir miktar artar. Doğu Karadeniz mntıkalarında çoğunlukla sıkça dikimin (2,0 m×1,25 m) tercihini öneririm. Böylece daha emin sonuçlara ulaşmak kolaylaşır ve zamanında bakım müdahaleleri yapmak koşulu ile değerli ara ürünü alınır. Her iki dikim sıklığında da gençlik bakımının gerektirdiği önlemleri ihmal etmek caiz değildir (SAATÇIOĞLU, 1971). Bu önlemler ve bilhassa yabancı flora ile mücadele, tırpan, orak, gürebi v.s. kullanarak mekanik yoldan veya tercihen kimyasal metodlar kullanarak yürütülür. Bu işlerin yapılmadığı veya yapılamayacağı hallerde, tıraşlama kesimlerinden kesinlikle kaçınmak gerekir.

Burada yazdıklarımı Karadeniz Teknik Üniversitesine ders vermeye gittiğim sıralarda öğrenciler ve meslekdaşlarla yaptığım tatbikatlarda ısrarla söyledim ve gösterdim. Çamlarda kullandığımız 2/0 veya 3/0 yaşındaki fidanları bu yöre için Lâdin ormanlarında kullanamayacağımızı adeta haykırarak ifade ettim ve Doğu Karadeniz orman mntıkalarında iyi fidan yetiştirmek için vakit kaybetmeden sayıca çok küçük fidanlıklar kurmakta gecikmeyin dedim. Hatta bu konuda daha da ileri bir adım olarak Doğu Karadeniz mntıkasının meslekdaşlarda daima yanlış uygulamalara yol açan tereddütlerini gidermek ve bu sorunları somut tecrübelerle tamamen gün ışığına çıkarmak ve bu değerli ağaç türü ormanlarımızın geleceğini emniyet altına almak amacıyla Karadeniz Teknik Üniversitesi Silvikültür Kürsüsü asistanlarından Dr. Cemil ATA'ya Doğu Lâdininin gençleştirilmesine ait deneysel bir doçentlik tezi verilmiş bulunuyor. Bu deneyler, önümüzdeki yılda (1980) sonuçlanmış olacaktır. Alınan ön sonuçlar, yukarıdan beri izah edegeldiğim hususları doğrular mahiyette ve yönedir. Trabzon mntıkalarında Başmüdürlük ve mahalli işletme elemanlarıyla yaptığım orman tatbikatları sonuçlarının, tatbikata yanıtılmamış olması, bugün üzücü ve problematik sonuçlarıyla ortadadır.

Son zamanlarda Karadeniz projesi adı altında bir proje daha ortaya çıktı. Bu proje şahsen elime geçmiş değildir. Projenin getireceği sonuçları, altları sık süceyratla örtülü bilhassa gölge, yarıgölge ve ışık ağacı ormanlarının yoğunluk göster-

diği bu dik yamaçlı ve arızalı geniş orman mıntıkaları için doğrusu tereddüt ve kaygıyla karşıyorum. Öyle anlaşıyor ki planlamacı elemanlar ve bu işlerle yakından ilgili bazı meslekdaşlar böyle büyük bir projeyi, Fakültemiz görüşlerini almadan kesin şekline ulaştırmış bulunuyorlar. Bu hususlarda daima tekrarladığım gibi, ihtiyatı elden bırakmamak gerekir. Bu ifade, hiç bir zaman tutucu bir fikrin simgesi olarak telâkki edilmemelidir. Türkiye'de, yukarıda da her vesileyle belirttiğim gibi, düzensiz dağılıfta bir avuç normal koru ormanı kalmıştır. Lâdin alanı da bildiğim kadarıyla 225 000 ha dolayındadır. Bu ormanları Kanada'nın veya Birleşik Amerika'nın yüz milyonları aşan hektar büyüklükteki servetçe olduğu kadar tür itibarıyla de zengin ormanları ile kıyaslamaya kalkışmayalım. Eğer bu proje, Gökmar - Kayın - Lâdin karışık veya bu türlerin saf ormanlarının büyük alanlarda topluca tıraşlamaya tabi tutulmasını öngörüyor? ve tıraşlanmış alanlara «ağaçlandırmacılar gelsin ve buraları tekrar orman haline getirsin» diyorsa, bu görüş ve onun getireceği tatbikat peşinen şakatlığa ve tutarsızlığa mahkûmdur. Böyle bir akım, doğaya uygun ve aynı zamanda ekonomik düşüncelerimizi tatmin eden ikili ve üçlü çok değerli karışık ormanların ve bazı gölge ve yarıgölge ağacı saf orman toplumlarının ve muhtemelen buldukları eğimli arazinin bitki toprağının büyük kısımlarıyla birlikte yok olmasına yol açar. Bu ormanlarda tıraşlama kesimlerinin uygulanması bizi doğadan uzaklaştırarak ana prensiplerimizi ayaklar altına almamıza zorlayabilir. Hele bu projede politik çevrelerce daima tekrarlanan çevre halkının bazen büyük nüfus artışıyla birlikte gelen aşırı menfaatlerinin tatminine yönelik halk - orman ilişkilerinin düzenlenmesi gibi bir sloganın yön verici olması halinde, fena akibetlerini en kısa zamanda göstermesi beklenir. Burada tekrar vurgulamak isterim ki, kesim ormancılığın primer övedir ve kesim yapılmadan silvikültürel önlemlerin yürütülmesi mümkün değildir (Eta ormancılığın motorudur). Büyük alanlarda toplu kesimlerde faydalanma ve onu takiben çıplaktırılan maktaların ağaçlandırılması esas alan bir proje. Orman İdarelerine başlangıçta belki kolay kesim ve taşıma olanakları, büyük gelirler ve çevredeki orman köylümize de geçici olarak büyük menfaatler sağlayabilir; ancak projelerde esas alındığı anlaşılan bu nimetlerden (büyük ve toplu kesimler, orman ürünleri sanayii, istihdam, yol, kalkınma v.s.), çağdaş, sürekli ve doğaya uygun işletmecilikten uzaklaşma pahasına yararlanmak mümkündür. Kâğıt üzerindeki süslü ve çekici mahiyetteki proje ifadeleriyle fizibilite hesapları ve öneriler, bizi akibeti bugünden kestirilemeyen bir takım yanlış girişimlere asla sürüklememelidirler. Kısıtlı olduğunu anlatmakta çoğukez zorluk çektiğimiz orman varlığına ve bu varlığın ekosistemine yapılacak aşırı müdahaleler, yurt ölçüsünde birçok hayati doğal dengeleri bozduğu gibi yakın geleceğin nüfusu giderek artan kuşaklarını ve bu arada bilhassa düzenli, dengeli ve sürekli olarak yürütülmesi gereken orman - halk ilişkilerini çok büyük sorunlarla hatta günün birinde çaresizliklerle karşı karşıya bırakabilir ve bu durumun maddi, manevi sorumluluğu ile vebali büyük olur. Ormanlarımız üzerindeki bugün için cazip görülen yeni yeni bir sürü tasarrufların ileriye dönük sonuçları ve akibetleri üzerinde çok ihtiyatlı davranmamız, dikkatli ve hassas olmamız gerekir.

KAYNAKLAR

ANŞIN, R., 1978. Doğu Lâdini (*Picea orientalis* L.) tıraşlama alanlarında flora sorununu. Orman Mühendisliği, TMMOB Orman Mühendisleri Odası Yayın Organı, s. 38 - 40.

ATAY, İ., 1978. Türkiye'de tabii gençleştirimin önemi, şartları ve bazı öneriler. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 28, Sayı 1, s. 72 - 82.

BOYDAK, M., 1979. Keşan yöresi saf Kızılçam (*Pinus brutia* Ten.) ağaçlandırılmasında uygulanan kültür yöntemleri ve doğal faktörlerin gelişim üzerindeki etkileri ve dikim aralıklarının saptanması (Doçentlik çalışması, yayınlanmamıştır).

ÇAĞLAYAN, A., 1978. Türkiye ormanlarının niteliklerine göre alanları.

ÇETİNER, Y., 1969. Kâğıt sanayiinde patlama için milyar değil, milyon dolar değil, Türk lirası gerek (Milliyet Gazetesi, 22 Ocak 1979).

ÖZDEMİR, T., 1977. Antalya bölgesinde Kızılçam (*Pinus brutia* Ten.) ormanlarının tabii gençleştirme olanakları üzerine araştırmalar, (Doktora çalışması).

SAATÇIOĞLU, F., 1946. Suni orman gençleştirilmesi ve ağaçlandırma tekniği, s. 4 - 5, İstanbul.

SAATÇIOĞLU, F., 1979. Tıraşlama işletmesi ve Türkiye ormanlarında uygulanması imkânları, Orman Mühendisliği Dergisi, Sayı 1.

SAATÇIOĞLU, F., 1971. Orman Bakımı, meşcere yetiştirmesine ait tedbirler, dördüncü bası, İ.Ü. Yayın No. 1636/160, İstanbul.

SAATÇIOĞLU, F., 1979. Silvikültür Tekniği (Silvikültür II, ikinci bası), İ.Ü. Yayın No. 2490/268, s. 491 - 556, İstanbul.

SAATÇIOĞLU, F. ve ERASLAN, İ., 1962. Keşan yöresi Korudağ serisi Kızılçam ormanlarının madendireği gayesi ile işletilmesi imkânları hakkında rapor.

SUNER, A., 1978. Türkiye'de saf Kayın (*Fagus orientalis* Lipsky) meşcerelerinin doğal gençleştirilmesi üzerine araştırmalar (doktora çalışması, yayınlanmamıştır).

ÜRGENÇ, S., 1978. Türkiye'de yapay gençleştirimin bugün ve gelecekteki yeri, Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 28, Sayı 1, s. 83 - 94.